

Johdatus perus- ja ihmisoikeuksiin

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Sisältö

- I. Perusasioita ja -käsitteitä perus- ja ihmisoikeuksista
- II. Perus- ja ihmisoikeuksien sisällön ja merkityksen ymmärtäminen
- III. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja valvonta

HUOM.

Tämä luento kertoo perus- ja ihmisoikeuksien oikeudellisesta rakenteesta

I. OSA

Perusasioita ja -käsitteitä perus- ja ihmisoikeuksista

Perus- ja ihmisoikeudet ovat OIKEUTTA

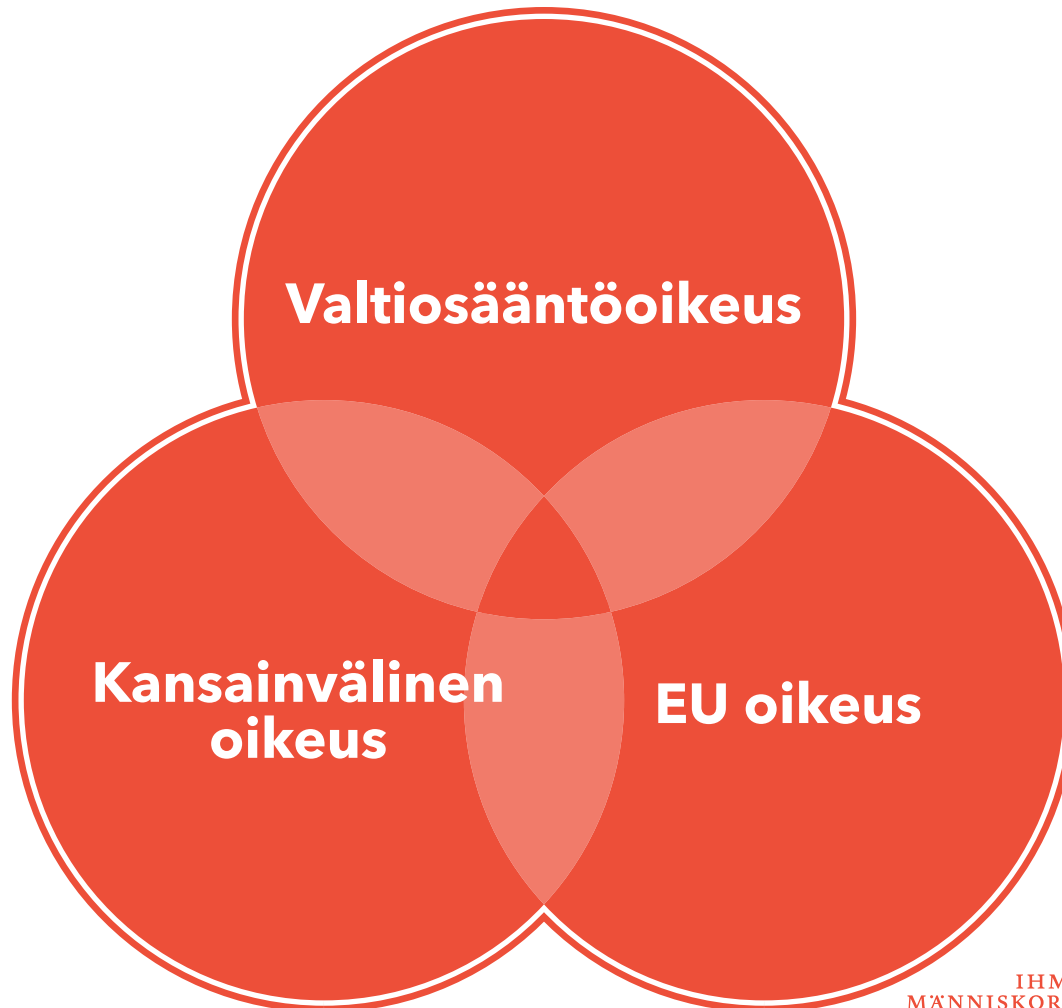

Suomessa perus- ja ihmisoikeuksia määrittelevät kolme eri oikeudenalaa.

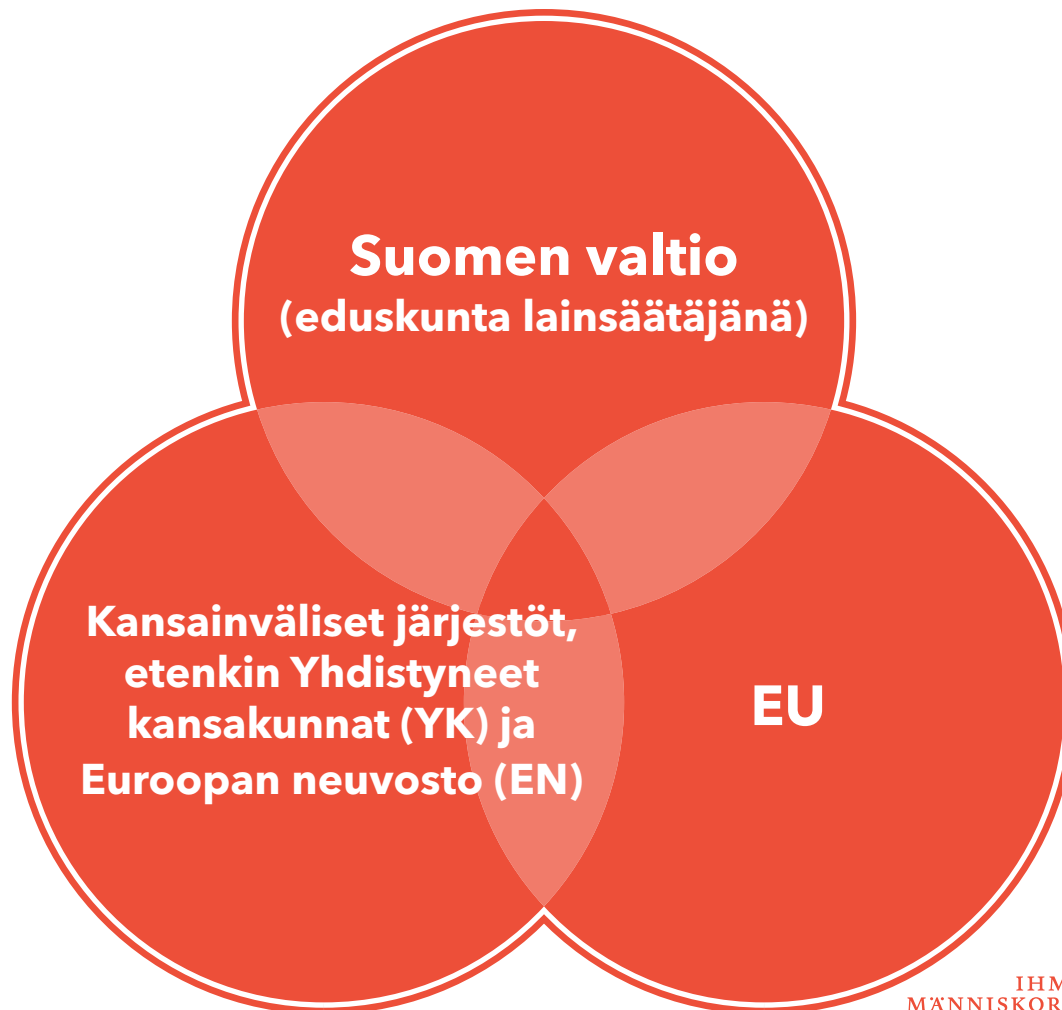
IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Sisällöllisesti paljon yhteneväisyyttä

Oikeutta tuotetaan yleismaailmallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla

Perus- ja ihmisoikeudet ovat ARKIPÄIVÄÄ

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Perus- ja ihmisoikeudet ovat myös **POLITIIKKA**

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Mitä ihmisoikeudet ovat?

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan sellaisia kaikille ihmisille kuuluvia **perustavanlaatuisia oikeuksia**, jotka on turvattu Suomea

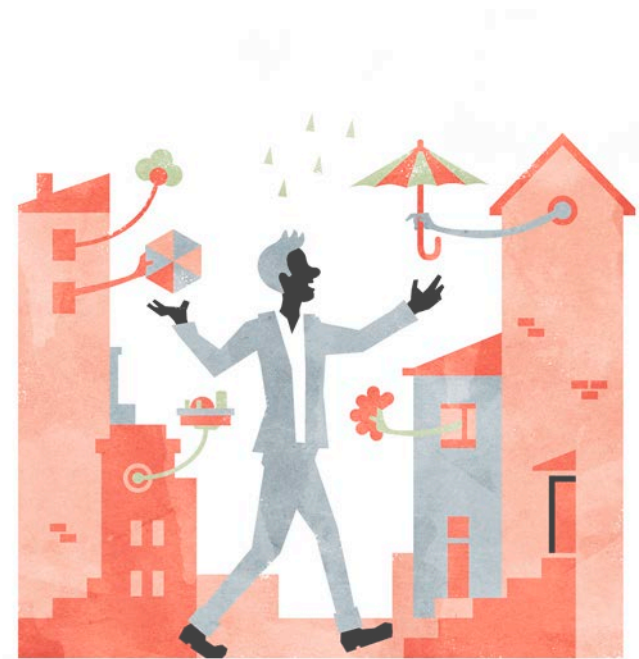
- **kansainvälisoikeudellisesti velvoittavissa ja valtionsisäisesti voimaan saatetuissa** kansainvälisissä sopimuksissa. Ne velvoittavat valtiota **oikeudellisesti**.
- Ihmisoikeuksien sanotaan olevan **myös** ihmiskunnan yhteisiä **arvoja**, jotka velvoittavat **moraalisesti** kaikkia yhteiskunnan toimijoita.
- Ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi on olemassa erilaisia **mekanismeja**.

Mitä perusoikeudet ovat?

Perusoikeuksilla tarkoitetaan Suomen **perustuslaissa** kaikille turvattuja oikeuksia, jotka velvoittavat kaikkia **julkisen vallan** elimiä.

Perus- ja ihmisoikeudet muodostavat yhdessä toisiaan täydentävän oikeudellisen suojajärjestelmän, jossa kansainvälinen taso turvaa minimin.

Julkisella vallalla on **velvoite turvata ja edistää** näiden oikeuksien toteutumista.

Mitä Euroopan unionin perusoikeudet ovat?

- Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon sekä vapauden, demokratian, tasa-arvon ja oikeusvaltion periaatteiden kunnioittaminen ovat kaikkien EU:n jäsenvaltioiden yhteisiä **arvoja**. Ne ohjaavat unionin toimintaa sen rajojen sisä- ja ulkopuolella.
- EU:n **perusoikeuskirjaan** on koottu yhteen sinänsä jo aiemmin olemassa olleet **oikeudet** eri lähteistä.
- EU:n perusoikeudet **velvoittavat** EU:n toimielimiä ja laitoksia sekä jäsenvaltioita silloin kun ne soveltavat unionin oikeutta.

Perus- ja ihmisoikeuksien suhde toisiinsa

- Perusoikeusuudistuksen (1995) keskeinen tavoite oli lähentää perusoikeuksia sisällöllisesti ihmisoikeuksiin
 - joitain eroavuuksia on (perhe-elämän suoja, oikeus hyvään hallintoon, ympäristöperusoikeus)
 - kansainvälisillä sopimuksilla turvataan oikeuksien minimitaso, kansallisesti voidaan turvata oikeuksien toteutuminen paremmin
- Järjestelmät täydentävät toisiaan, mutta sisältävät omia erityispiirteitä

Perus- ja ihmisoikeuksien historiallinen tausta

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKÖRÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

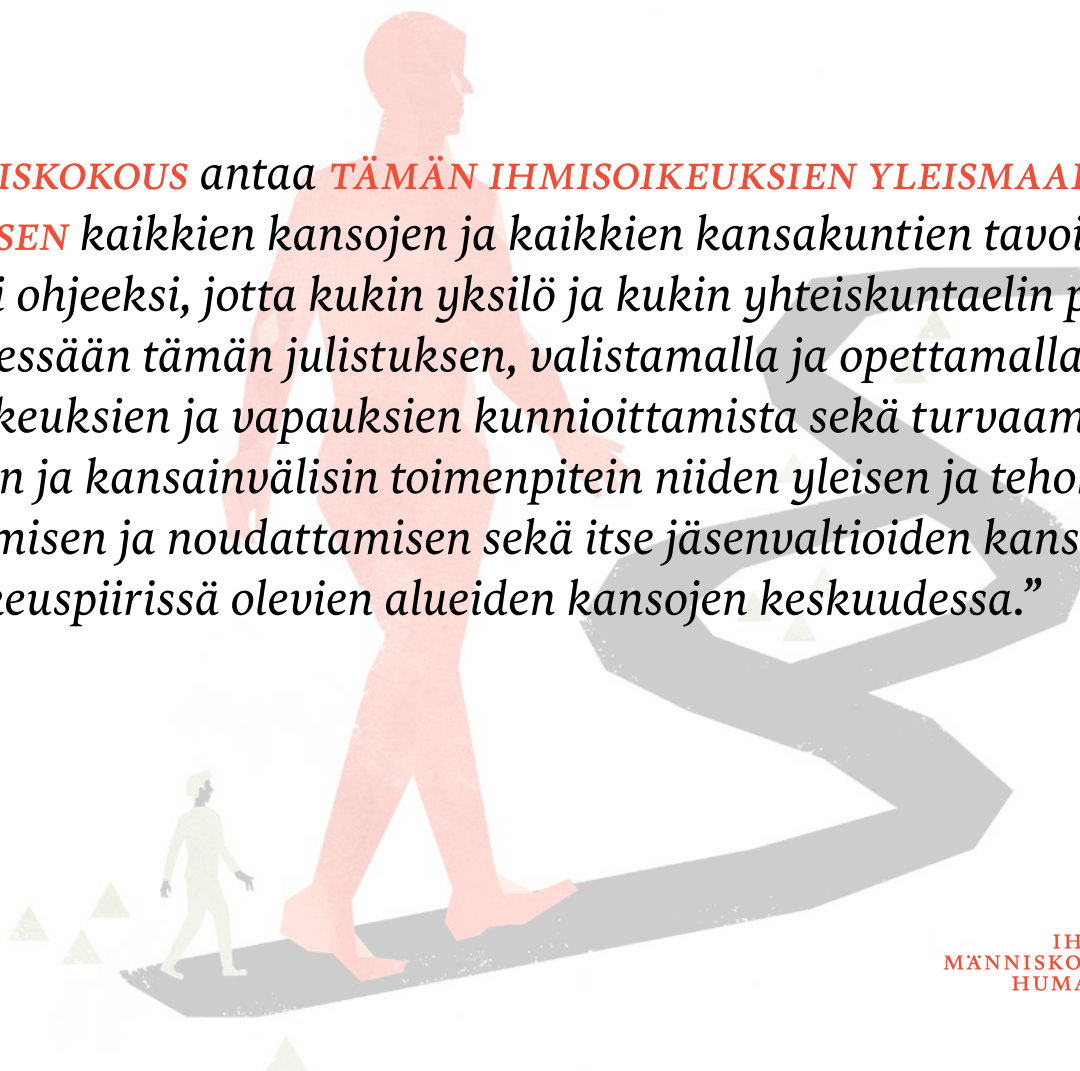

Ihmisoikeusajattelun kehittyminen

- Alkuun **moraaliin** ja **filosofiaan** liittyvä käsite
- Keskiajalla kansalaisille kuului lähinnä vain velvollisuuksia, tosin **Magna Carta** 1215 rajoitti julkista valtaa Isossa-Britanniassa
- Uuden ajan alussa alettiin nähdä kansalaisuuteen sisältyvän myös oikeuksia. Oikeudet koskivat kuitenkin vain vapaita ja taloudellisesti itsenäisiä miehiä
- **Valistusfilosofit** ja Ranskan vallankumous (1789) merkittäviä virstanpylväitä
- Vasta 1900-luvulla ihmisoikeudet ymmärrettiin nykyisessä merkityksessä, ajattelu edelleen kehittymässä

YK:n ihmisoikeusjulistus 1948

”YLEISKOKOUS antaa TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi, pitäen alati mielessään tämän julistuksen, valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvien kansallisin ja kansainvälisin toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.”

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Perus- ja ihmisoikeudet arvoina tai perus- ja ihmisoikeuksien taustalla olevat arvot

Ihmisarvo keskiössä

Ihmisarvo

**moraalinen ja juridinen
käsite, valtiosta ja
vallalla olevasta
oikeusjärjestelmästä
riippumaton**

Ihmisarvon kunnioitus / loukkaamattomuus

**oikeudellinen velvollisuus
Suomen valtiosäännössä
ja kansainvälisissä
velvoitteissa**

Ihmisoikeudet arvoina

- Ihmisoikeusajattelun ydin: yhtäläinen ja loukkaamaton ihmisarvo eli ihmisarvoisen elämän perusedellytykset (minimi) kuuluvat kaikille

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”

1 artikla, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948

Vastuu myös yksilöillä

*”YLEISKOKOUS antaa TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin **yksilö ja kukin yhteiskuntaelin** pyrkisi...”*

- Arvoina ihmisoikeudet velvoittavat moraalisesti myös yksityisiä ihmisiä, yrityksiä, järjestöjä... myös niissä tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei turvaa oikeuksia
- Vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin yksilöiden välillä puututaan esim. rikoslainsäädännöllä

Ihmisarvo valtiosäännön perustana

Suomi on täysivaltainen tasavalta.

Suomen valtiosääntö on vahvistettu tässä perustuslaissa. Valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Suomi on Euroopan unionin jäsen.

Suomen perustuslaki 1 §

與價值，以及男女平等權利之信念，並決心促成大自由中之社會進步及較善之民生；

世權

界宣

言

WHEREAS the peoples of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have

national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction.

ВСЕОБЩАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

продолжительных отношений между народами; и признавал во всем, что изложено в Общественных Наказах и Уставе свою веру и отношение к личности, к достоинству и ценности человеческой личности и к ее развитию и жизни и решил содействовать социальному и в частности умственному развитию при полной свободе, и

признавая, что истинное понимание характера этики прав и свобод имеет огромное значение для полного выполнения всех обязанностей;

ГЕНЕРАЛЬНАЯ АССАМБЛЕЯ

ПРОВЕЗГЛАЗИЧЕТ

[illegible]

FIGURE 4. The joint probability distribution is plotted as a surface plot above a square grid showing the probability of finding the electron at a particular position.

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 355–362

2. Вспомогательная информация: время, место, обстоятельства и условия, относящиеся к фактам, подлежащим исследованию, и к другим вопросам.

圖一續：「人皆生而欲死」在博君及達利」則否乎？人亦
祇有死而後已，無死而後已者，則已矣。

(三) 將該選擇圖於其他特性之世界地圖中連繫各國之發展程度和資源，以爲參考和建議。

(三) 人工作時，有違章命令或制止無效，致使本人或同事之生命受到威脅時，必須時正進行拒絕命令。

©2010 C. S. All business listings are known here and equal in dignity.

[illegible]

often resulting for himself and his family an existence worthy of

Ihmisoikeusnormeista

富平縣志 (一) 人人皆謂此書有補於世，然其書亦非

(二)人人平等與利權均，實為王國維之權利。

第三十條 本會在此地，不得辦理為任何國家、團體或個人有權以法律防禦或任何行為保護之權利或利益而設。

5. Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

Everyone who works has the right to a safe and healthy workplace.

NOTES.—Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

Figure 10. 3. Shaded versus white spots indicate exposed surface & apophysis, respectively, and nonexposed surface.

[illegible]

Статья 20. *Вопрос о внесении Девятого по счету дачи в:*

聯合國

UNITED NATIONS

ОБЪЕДИНЕННЫЕ НАЦИИ

© UN Photo

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

22

Miksi pitää olla oikeudellisia normeja?

- Sanalla normi viitataan ihmisoikeuksien yhteydessä oikeusnormiin, joka on sitova (käskee, kieltää tai sallii), ei sosiaaliseen käyttäytymiskoodiin
- Usein puhutaan väljemmin myös kansainvälisistä **ihmisoikeusstandardeista**

”...kun on välttämätöntä, että ihmisoikeudet turvataan oikeusjärjestyksellä, jotta ihmisten ei olisi pakko viimeisenä keinona nousta kapinaan pakkovaltaa ja sortoa vastaan...”

Johdanto, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948

Ihmisoikeusnormit: mitä ne ovat ja mistä ne tulevat?

- **Kansainvälisoikeudellisia normeja**
 - laaditaan valtioiden välisessä yhteistyössä (YK, EN)
- Keskeiset lähteet
 - **valtiosopimukset**
 - kansainvälinen tapaoikeus (jatkuva yhtenäinen käytäntö) ja yleiset oikeusperiaatteet (esim. laillisuusperiaate)
 - oikeuskäytäntö
 - doktriini eli "oppirakennelma"
 - oikeudellisesti velvoittamaton nk. pehmeä sääntely (soft law): julistukset ja päätöslauselmat (suurin osa), kvasijuridisten elinten päätökset ja suositukset, esim. sopimusvalvontaelinten nk. yleiskommentit (General Comments), toimintaohjelmat, käytöstapaohjeet jne.

Tärkeimmät yleismaailmalliset ihmisoikeussopimukset

- YK:n ihmisoikeussopimukset
 - Kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet (KP)
 - Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS)
 - Lapsen oikeudet (LOS)
 - Rotusyrjinnän kieltäminen (CERD)
 - Naisten syrjinnän kieltäminen (CEDAW)
 - Kidutuksen vastustaminen (CAT)
 - Vammaisyleissopimus (CRPD)

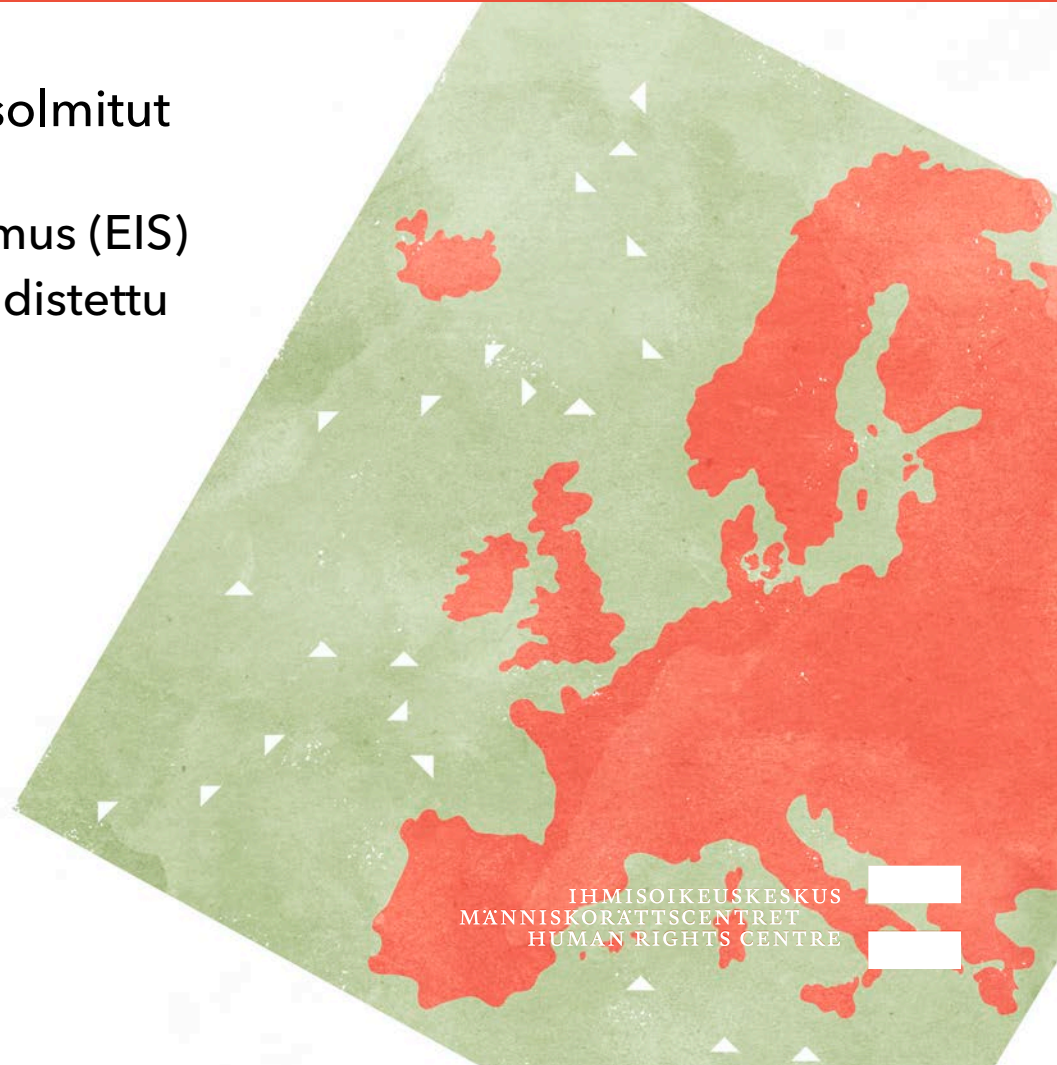

Tärkeimmät eurooppalaiset ihmisoikeussopimukset

- Euroopan neuvoston piirissä solmitut
 - Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS)
 - Sosiaalinen peruskirja ja uudistettu sosiaalinen peruskirja

HUOM.

YK:n ja EN:n sopimuksista on luentosarjassa erillinen luento

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Muita alueellisia järjestelmiä ja sopimuksia

- Afrikan ihmisoikeusjärjestelmä (AU)
 - African Charter on human and people's rights
- Interamerikkalainen ihmisoikeusjärjestelmä (OAS)
- Islamilaisten maiden järjestö (OIC)
 - Cairo Declaration on Human Rights in Islam (1990)
- Aasia (ASEAN)
 - ASEANin ihmisoikeusjulistus

Velvoittavuuden eri asteista

- Kaikki ihmisoikeusnormit ja standardit eivät ole oikeudellisesti velvoittavia
- Ihmisoikeussopimukset ovat niihin liittyneitä valtioita oikeudellisesti velvoittavia (**hard law**)
- YK:n ja EN:n puitteissa on laadittu paljon oikeudellisesti velvoittamattomia ihmisoikeusasiakirjoja (**soft law**), joilla voi olla oikeudellista merkitystä
 - esim. YK:n sopimusvalvontaelinten yleiskommentit, yksilövalituspäätökset ja valtioille annetut suositukset, EN:n sosiaalisen peruskirjan valvontakomitean antamat järjestökanteluihin tehdyt päätökset ja maakohtaiset suositukset ja lukuisat poliittisluonteiset sitoumukset

Ihmisoikeusperiaatteet

1. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö
2. Osallisuus
3. Vastuullisuus ja läpinäkyvyys

Keskeiset läpileikkaavat ihmisoikeusperiaatteet on huomioitava ihmisoikeusnormien ja standardien **soveltamisessa ja tulkinnassa**.

- Ne ovat myös ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan (Human Rights Based Approach) ja oikeastaan kaiken ihmisoikeustyön peruselementtejä

Yleismaailmallisuus, perustavanlaatuisuus, jakamattomuus ja luovuttamattomuus

Ihmisoikeuksien sanotaan täyttävän seuraavat kriteerit, joita myös saatetaan pitää periaatteina:

■ Yleismaailmallisuus

- kuuluvat kaikille yleismaailmallisesti, kulttuuriset erot voidaan ottaa huomioon siinä, miten ihmisoikeudet toimeenpannaan, mutta ihmisoikeuksia ei voida kulttuuriin vedoten jättää toteuttamatta

■ Perustavanlaatuisuus

- ihmisoikeudet ovat erityisen tärkeitä oikeuksia

■ Jakamattomuus

- kaikki ihmisoikeudet yhtä tärkeitä ja toisistaan riippuvaisia

■ Luovuttamattomuus

- kuuluvat jokaiselle ihmiselle hänen ihmisyytensä perusteella, eikä niitä voida ottaa tai luovuttaa pois

Ihmisoikeuksien ryhmittelyä sisällön mukaan

Ihmisoikeuksia ryhmitellään myös ikään kuin aikajanalla:

- Ensimmäinen sukupolvi; Kansalais- ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet):
 - mm. oikeus elämään, kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kieltäminen, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen, yksityiselämän suoja, ajattelun ja uskonnonvapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus
- Toinen sukupolvi: Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeudet):
 - oikeus työhön ja oikeudenmukaisiin työoloihin, oikeus sosiaaliturvaan, oikeus koulutukseen, oikeus tyydyttävään elintasoon
- Kolmannen sukupolven oikeudet:
 - kollektiivioikeudet: oikeus rauhaan, oikeus terveelliseen ympäristöön, oikeus kehitykseen

Yksilönoikeuksia ja kollektiivioikeuksia

Oikeuksia jaotellaan myös sen mukaan ketä/keitä ne turvaavat:

■ Yksilönoikeuksia

- perinteiset vapausoikeudet: esim. oikeus elämään, oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

■ Yksilönoikeuksia, joilla kollektiivinen ulottuvuus

- esim. yhdistymisvapaus, uskonnonvapaus, oikeus perustaa perhe

■ Ryhmien oikeuksia

- joiden subjekti yksilö: vähemmistöjen oikeudet, esim. oikeus nauttia omasta kulttuurista ja kielestä

■ Kollektiivioikeuksia

- suppeassa merkityksessä: kansojen itsemääräämis-oikeus, alkuperäiskansojen oikeudet, oikeus rauhaan, oikeus ympäristöön, oikeus kehitykseen

Perusoikeusnormeista

Perusoikeusnormit

- Perustuslakiin vuonna 1995 kirjatut perusoikeudet (luku 2)
Uudistuksen jälkeen Suomessa omaksuttu ns. laaja
- perusoikeusnäkemys, jonka mukaan valtiolla velvollisuus aktiivisin toimin suojata ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.
 - PL 22 §: "Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen"
- Lisäksi vaikutusta yksityisten välisiin suhteisiin
Perusoikeuksilla myös tulkintavaikutus: vaikuttavat
- muiden oikeusnormien tulkintaan (perus-/ ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta)

Perusoikeusluettelo

- 6 § Yhdenvertaisuus
- 7 § Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen
- 8 § Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate
- 9 § Liikkumisvapaus
- 10 § Yksityiselämän suoja
- 11 § Uskonnon ja omantunnon vapaus
- 12 § Sananvapaus ja julkisuus
- 13 § Kokoonntumis- ja yhdistymisvapaus
- 14 § Vaali- ja osallistumisoikeudet
- 15 § Omaisuuden suoja
- 16 § Sivistykselliset oikeudet
- 17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin
- 18 § Oikeus työhön ja elinkeinovapaus
- 19 § Oikeus sosiaaliturvaan
- 20 § Vastuu ympäristöstä
- 21 § Oikeusturva

HUOM.

perusoikeuksista on luentosarjassa erillinen luento

EU ja ihmisoikeudet/perusoikeudet

- EU:ssa ihmisoikeuksista puhutaan vain suhteessa kolmansiin maihin, ne ovat osa EU:n ulkosuhteita ja siten ulkosuhdehallinnon vastuulla
- EU-yhteyksissä perusoikeudet ovat osa unionin oikeus- ja sisäasioita
 - EU:n perusoikeusvirasto auttaa päättäjiä säädösten laadinnassa ja pyrkii tuomaan perusoikeuksia paremmin esille

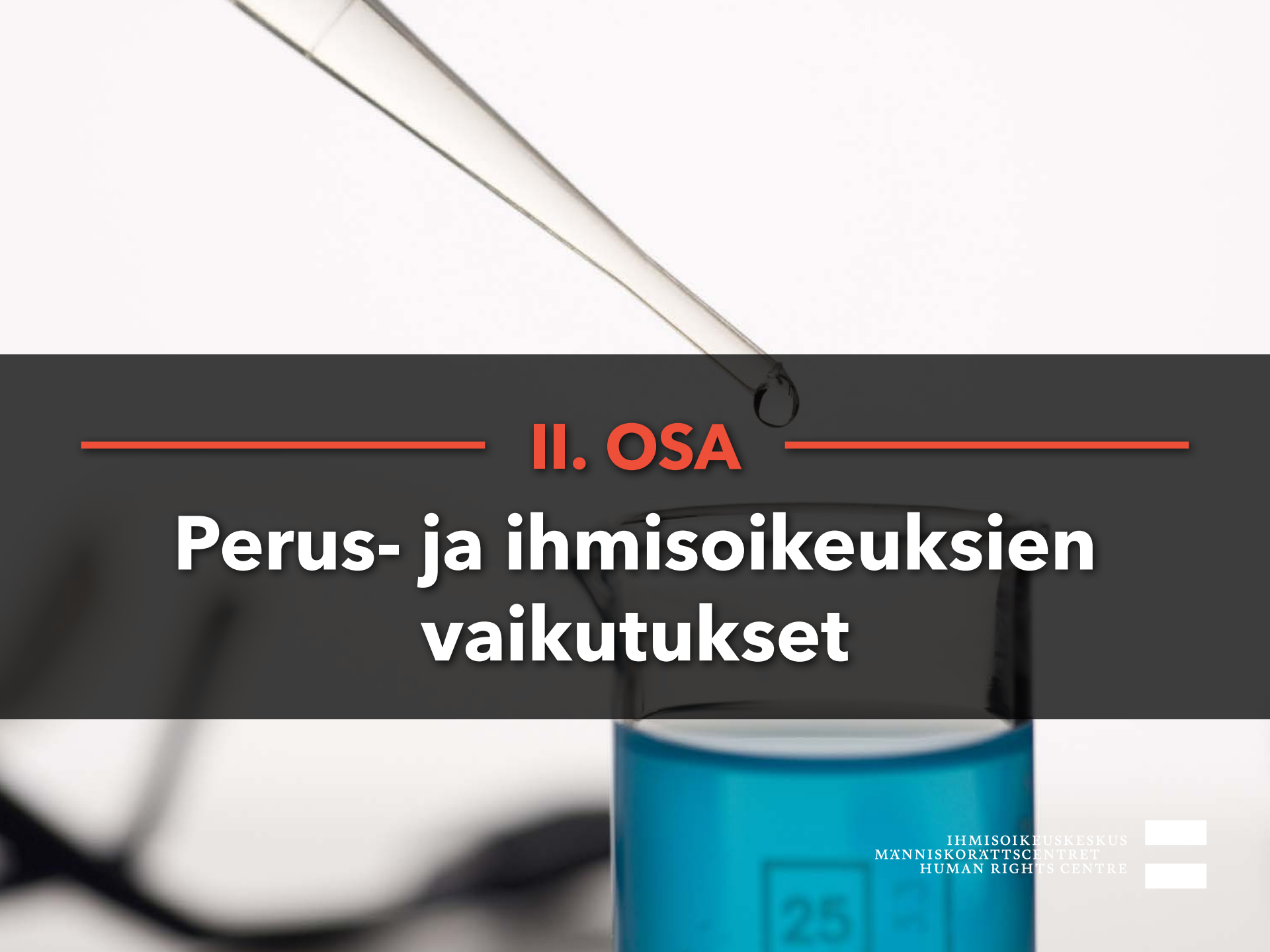

Perusoikeudet EU:ssa

- EU:n perusoikeuskirjassa on lueteltu kattavasti perusoikeuksia, joista osa turvataan vain EU:n kansalaisille (luku 5)
- Perusoikeuskirjalla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla (Lissabonin sopimuksen myötä 2009)
- Sovelletaan EU:n toimielimiin toissijaisuusperiaatetta noudattaen, ja EU:n jäsenvaltioihin siltä osin kuin ne panevat täytäntöön EU:n oikeutta
- Jos jokin perusoikeuskirjan oikeuksista vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia, sen merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin yleissopimuksessa on määritelty

HUOM.

EU:n perusoikeuksista on luentosarjassa erillinen luento

A glass dropper is shown at the top, dispensing a blue liquid into a beaker below. The background is a dark grey horizontal band.

II. OSA

Perus- ja ihmisoikeuksien vaikutukset

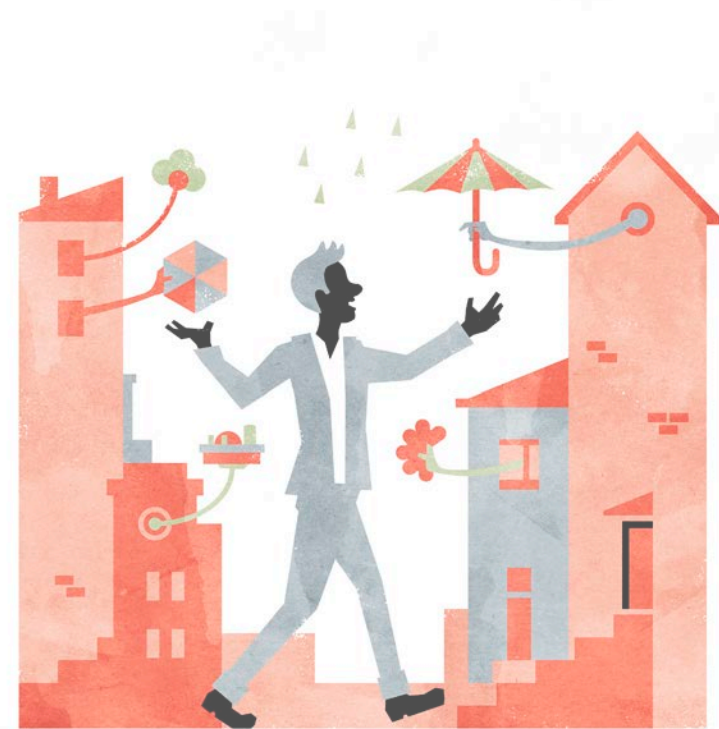
Kenellä on oikeus, kenellä velvollisuus?

- Rights holders - duty bearers

Perus- ja ihmisoikeudet synnyttävät jollekin oikeuden, jota voi vaatia toteutettavaksi ja

- toiselle velvollisuuden: pääosin oikeudet ovat yksilöillä (mutta myös ryhmillä) ja velvollisuus valtiolla/julkisella vallalla

Vaikutuksesta yksilöiden tai ei-julkisten tahojen välisiin suhteisiin käytetään esim. termiä horisontaalivaikutus

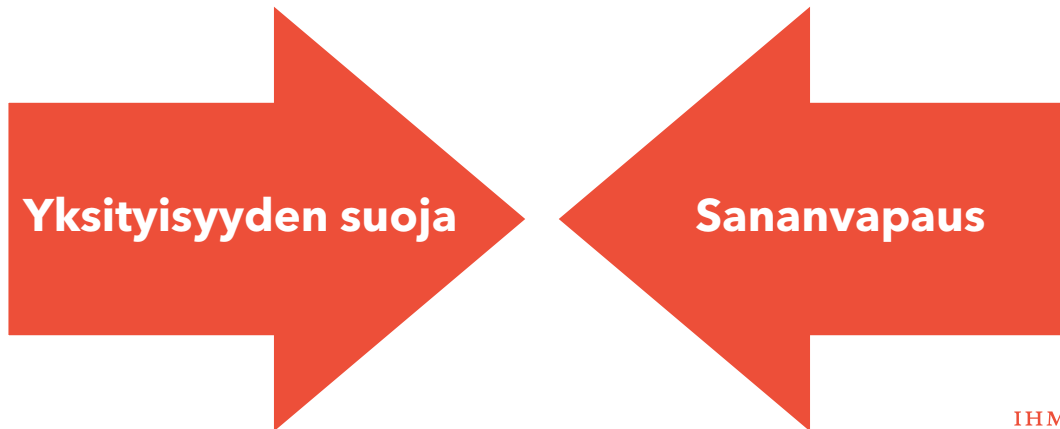

Mihin ihmisoikeudet valtiota velvoittavat?

- **Kunnioittaminen** (respect):
valtion tulee pidättäytyä loukkaamasta ihmisoikeuksia tai puuttumasta niiden nauttimiseen
- **Suojelu** (protect):
valtion tulee tarjota suojaa ihmisoikeusloukkauksia vastaan
 - yhä enenevässä määrin myös yksityisten tekemiltä loukkauksilta
- **Turvaaminen/toteuttaminen** (fulfill):
valtiolta edellytetään aktiivisia toimenpiteitä
 - esim. voimavarojen suuntaamista terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi (PL 19 §)

Voivatko kaikkien kaikki oikeudet toteutua?

- Ideaalimaailmassa kaikkien kaikki oikeudet toteutuisivat täysimääräisesti
- Oikeuksien toteutumisen tiellä voi olla tahdon puute tai voimavarojen niukkuus, mutta myös toisen oikeus tai toinen oikeus
- Kun ihmisoikeudet "törmäävät" toisiinsa, puhutaan kollisiosta

Miten kollisiot ratkaistaan?

- Kollisiot ratkaistaan punninnalla, jossa pyritään toteuttamaan niin “paljon” kuin mahdollista kutakin oikeutta

Edistäminen, seuranta ja valvonta

- Kansainväliset lainkäyttö- ja tutkintaelimet
 - sopimuspohjaisia tai YK:n peruskirjaan perustuvia tuomioistuimia ja kvasijuridisia elimiä (komiteoita): EIT, ihmisoikeuskomitea, lapsen oikeuksien komitea jne.
 - valvonnan muotoja: määräaikaisraportointi, yksilövalitukset, järjestövalitukset
- YK:n ihmisoikeusneuvosto
 - esim. päätöslauselmat, ihmisoikeuksien yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu, raportit
- Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ja perus- ihmisoikeuksia valvovat, seuraavat ja edistävät kansalliset muut viranomaiset ja toimielimet
 - esim. kansalliset tuomioistuimet, oikeusasiamiehet, valtuutetut

Entä kun oikeus ei toteudu?

- Jos jokin perus- tai ihmisoikeus ei toteudu, on mahdollista vaatia sitä toteutettavaksi
- Keinoja voi olla useita riippuen siitä, missä oikeudenloukkaus tapahtuu ja mitä oikeutta loukataan:
 - kansalliset ja ylikansalliset mahdollisuudet
 - esim. asian vieminen hallintoviranomaisen tai tuomioistuimen ratkaistavaksi, kantelut laillisuusvalvojille, yksilövalituksen tekeminen YK:n sopimusvalvontaelimille...
 - keinoja käsitellään seuraavissa luennoissa tarkemmin sen mukaan, mistä järjestelmästä on kyse

Loukkauksen hyvittäminen

Loukkaus tulee "korjata" ja hyvittää (remedy)

- esim. oikeusasiamiehen esityksestä on Suomessa viime vuosina hyvitetty oikeudenloukkaus rahallisesti useissa tapauksissa

III. OSA

Perus- ja ihmisoikeuksien sisällön määräytyminen ja tulkinta

**Mikä on yksittäisen oikeuden merkitys
konkreettisessa lainsäädäntö- tai
lainkäyttötilanteessa?**

Ketkä tulkitsevat oikeuksia?

- Perus- ja ihmisoikeuksien **virallinen tulkintaoikeus** on vain määrätyillä tahoilla, joista tärkeimmät:
 - Perustuslakivaliokunta ja kansalliset tuomioistuimet
 - YK:n sopimusvalvontaelimet
 - Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja EN sosiaalisten oikeuksien komitea
 - Euroopan unionin tuomioistuin
- Soft law -asiakirjat auttavat normien tulkinnassa
- Asiantuntijat: lausunnot, oikeuskirjallisuus jne.
(mielipide-erot otettava huomioon)

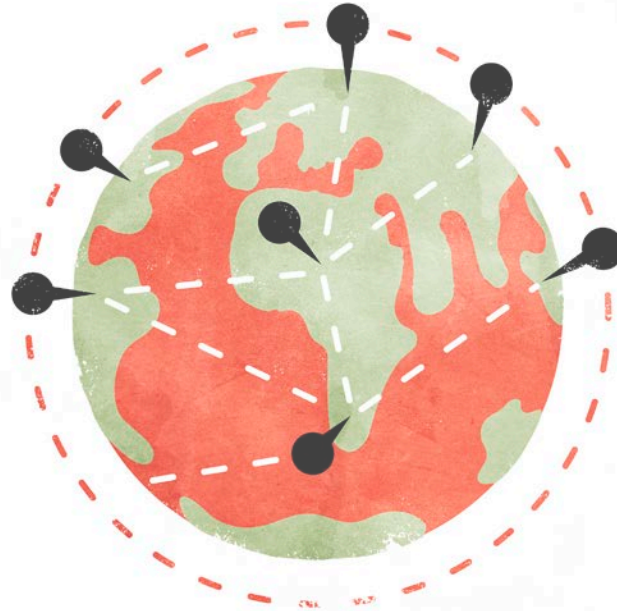

Ihmisoikeuksia "tulkitaan" myös muualla

- Varsinaisten tulkitsijoiden lisäksi perus- ja ihmisoikeuksiin vedotaan paljon esim. poliittisessa puheessa ja tämä saattaa kuulostaa tulkinnalta, vaikka oikeudellisesti se ei sitä ole
- Julkisuudessa esitetty väite siitä, että jokin asia on ihmisoikeus, voi olla tahaton väärinymmärrys jonkin ihmisoikeuden sisällöstä, mutta myös tahallista harhaanjohtamista
- Argumenttien pätevyys tulisi arvioida oikeudellisia tulkintaoppeja kunnioittaen

Miten tulkintaan?

- Kansainvälisten sopimusten yleiset tulkintaperiaatteet (erillinen nk. Wienin yleissopimus)
- YK:n seurannassa keskitytään oikeuksien toteutumiseen, ei keinoihin

Erityisiä tulkintaperiaatteita

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on sen oikeuskäytännössä kehitettyjä tulkintaperiaatteita:
 - toissijaisuus: EIT valvoo ettei sopimuksessa turvattua vähimmäistasoa loukata (liittyä oppiin kansallisesta harkintamarginaalista eli valtioilla harkintavaltaa oikeuksien toteuttamisen tasoon)
 - tehokkuus: EIT asettaa valtioille myös toimintavelvollisuuksia
 - autonomisuus: käsitteiden itsenäinen merkitys
 - evolutiivisuus: EIT ei ole muodollisesti sidottu aiempaan oikeuskäytäntöönsä

Oikeuden ydinalue

- Tulkinnessa (ja tutkimuksessa) hahmotellaan perus- ja ihmisoikeuksien **(mimimi)ydin- ja reuna-alueita**
 - (minimi)ydinaluetta on ainakin sellainen, jonka toteutumattomuus tekee oikeuden tyhjäksi
 - reuna-alueilla rajoittaminen voi olla sallittua (rajoitusedellytyksiä noudattaen) ja siellä voidaan joutua "joustamaan" ainakin kollisiotilanteissa
 - käsitteet eivät ole täsmällisiä/vakiintuneita

Tulkinta näkyy oikeuskäytännössä ja uusissa sopimuksissa

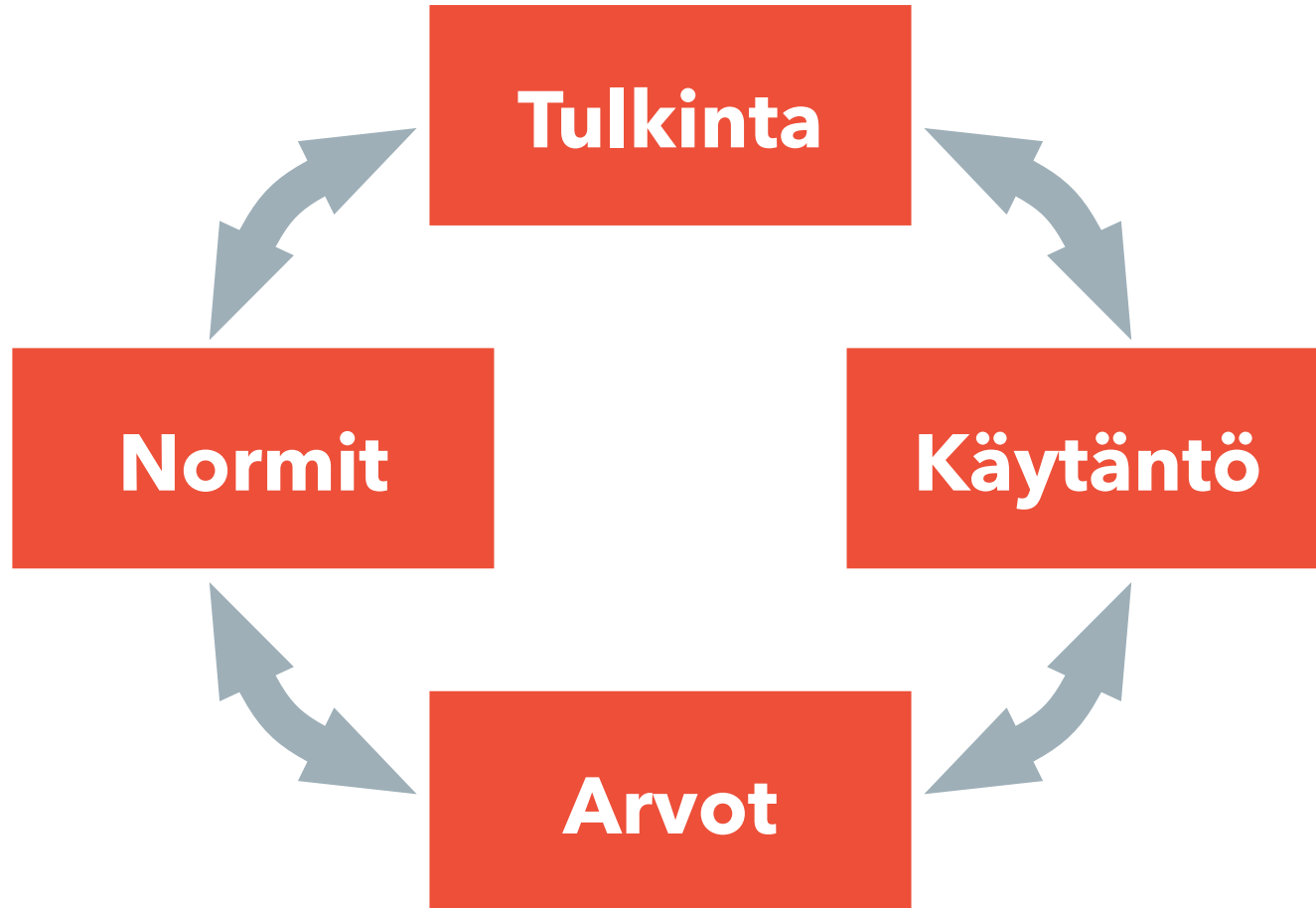
- Käsitys ihmisoikeuksista ja niiden sisällöstä muuttuu ja kehittyy yhteiskunnallisen kehityksen myötä: esim.
 - esim. perhe-elämän suoja, vammaisten henkilöiden, vanhusten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet
 - yritysten ihmisoikeusvastuu
- Aktiivisia toimenpiteitä edellyttävät velvoitteet lisääntyneet
 - esim. osallistumisen painottuminen YK:n vammaisyleissopimuksessa

Tulkinnan myötä oikeuksien merkitys täsmentyy

- Käsitys ihmisoikeuksista ja niiden sisällöstä muuttuu ja kehittyy yhteiskunnallisen kehityksen myötä: esim.
 - esim. perhe-elämän suoja, vammaisten henkilöiden, vanhusten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat kehittyneet tulkinnan kautta kattavimmiksi kuin mitä sopimustekstit alun perin turvasivat
 - yritysten ihmisoikeusvastuu: voitaneen sanoa, että matka moraalisesta vastuusta kohti oikeudellista velvollisuutta on alkanut
- Aktiivisia toimenpiteitä edellyttävät velvoitteet lisääntyneet
 - esim. vammaisten henkilöiden osallistumisen painottuminen YK:n vammaisyleissopimuksessa

Dynaaminen, kehittyvä oikeusjärjestelmä

**Saako oikeuksista poiketa?
Saako niitä rajoittaa?**

Ehdottomat oikeudet

- Ns. ehdottomista oikeuksista valtiot **eivät voi poiketa edes** kansakunnan olemassaoloa uhkaavan yleisen **hätätilan aikana**
 - YK:n KP- ja TSS-sopimuksissa esim. oikeus elämään sekä kidutuksen sekä julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kielto sekä minimieksistenssin turvaavat tss-oikeudet
 - Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15. artikla käsittelee sopimusvelvoitteista poikkeamista hätätilan aikana
 - Perustuslaissa ei saa -lauseke ilmaisee oikeuden ehdottomuutta, tällöin voidaan tehdä vain välttämättömiä, tilapäisiä ja ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia poikkeuksia hätätilan aikana (Perustuslaki 23 §)

Sopimusvaraukset

- Valtiot voivat tehdä varaumia ihmisoikeussopimuksiin niihin liityttäessä
- Yleisvaraumia, jolla koko sopimus alistetaan esim. uskonnolliselle säännöstölle, ei sallita

Oikeuden rajoittaminen

- Perus- ja ihmisoikeusnormit saattavat itsessään sisältää viitteitä siitä, miten niitä voidaan rajoittaa
- Perusoikeuksilla on **yleiset rajoituskriteerit**:
 - lailla säätäminen
 - tarkkarajaisuus ja täsmällisyys
 - hyväksyttävä ja painava yhteiskunnallinen tarve
 - suhteellisuus
 - ei saa kajota ydinalueeseen
 - oikeusturvatakeista huolehdittava

Hyödyllisiä lähteitä ja linkkejä

Videositys ihmisoikeuksista, kesto 3 min.

- https://www.youtube.com/watch?v=jJzISf9srHY&feature=player_embedded

**IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE**

Ihmisoikeuskeskus / Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

FI-00102 Eduskunta-Helsinki

Puh.: 09-4321

www.ihmisoikeuskeskus.fi

ihmisoikeuskeskus@eduskunta.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus